

Pincoffs, de schepper van Rotterdam Rijnhaven, Poort tot Europa

1

- ▶ Lodewijk Pincoffs werd op 7 juni 1827 in Rotterdam geboren. Hij is dus niet vanuit het Duitse Rijk naar Rotterdam gekomen of gevlucht.
- ▶ Zijn vader, Abraham Levy Pincoffs, was rond 1800 al vanuit Duitsland/Pruisen naar Rotterdam verhuisd en daar een succesvol koopman geworden.
- ▶ Politieke en economische carrière: Pincoffs trad op jonge leeftijd in Rotterdam in de voetsporen van zijn familie. Hij zat al vanaf 1856 in de Rotterdamse gemeenteraad, ruim voordat Bismarcks invloed (vanaf 1862) of de Duitse eenwording (1871) een rol speelden.
- ▶ Oorsprong van zijn kapitaal en netwerk: Zijn latere activiteiten (zoals de oprichting van de Rotterdamsche Handelsvereniging in 1872 en de uitbouw van de Rotterdamse havens op Zuid) leunden op lokaal, Belgisch en Duits kapitaal.
- ▶ Deze investeringen waren ingegeven door de economische bloei van het Ruhrgebied en de opening van de Nieuwe Waterweg, niet door uitwijkend Joods kapitaal als gevolg van vervolging.
- ▶ Pincoffs gold ten tijde van de Gründerzeit al als een gevestigde Rotterdamse havenbaron en bestuurder. In 1879 ontvluchtte hij Rotterdam wel, maar dat was richting de Verenigde Staten om te ontkomen aan vervolging vanwege een grootschalige boekhoudfraude.

Antisemitisme tierde welig onder de Hollandse elites in de XIXe eeuw

2

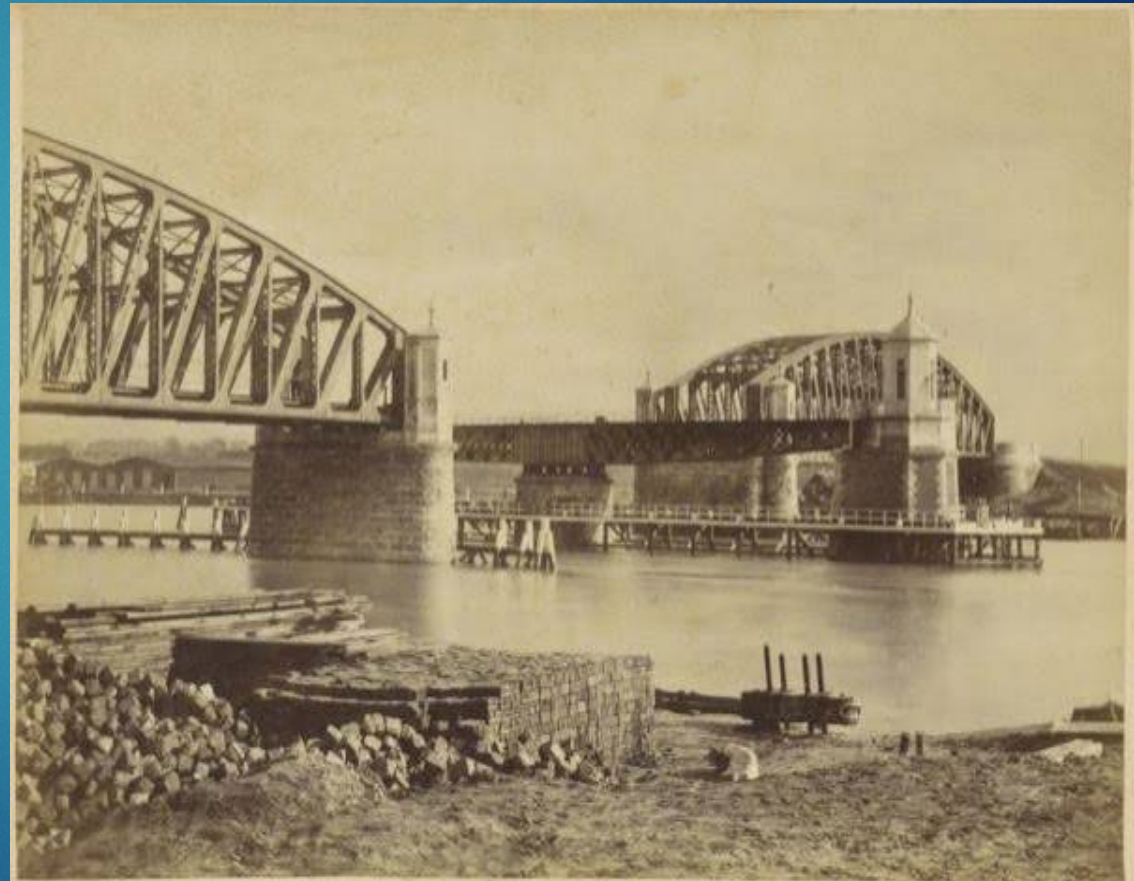

- ▶ Pincoffs was een visionair ondernemer die begreep dat de Rotterdamse haven moest uitbreiden naar de zuidoever van de Maas (het huidige Feijenoord) om te kunnen groeien.
- ▶ Havenontwikkeling: Met zijn Rotterdamsche Handelsvereniging (RHV) initieerde hij de bouw van moderne havens, spoorwegen en pakhuizen op Feijenoord. Hij werd als Jood van origine flink tegengewerkt.
- ▶ Oprichtingen: Hij stond mede aan de wieg van grote ondernemingen zoals de Nederlandsch-Amerikaansche Stoomvaart-Maatschappij (de latere Holland-Amerika Lijn).
- ▶ Politieke carrière: Hij was niet alleen succesvol in het bedrijfsleven, maar had ook grote politieke invloed als lid van de Rotterdamse gemeenteraad, de Provinciale Staten en uiteindelijk als lid van de Eerste Kamer.
- ▶ Geaccepteerd werd Pincoffs echter door de notabiliteit nooit.

Pincoffs gaf de stoot tot de befaamde Maasbruggen voor de zuiderspoorweg

3

- ▶ Die waren nodig om aan te kunnen sluiten bij de zuiderspoorwegen naar Antwerpen en naar het Ruhrgebied over Roermond en Venlo.
- ▶ Daar stichtte Pincoffs diverse immunitetsterreinen voor entrepotactiviteiten
- ▶ Teneinde de privileges van de Rijnvaartakte 1861 volledig uit te kunnen buiten naar Centraal Europa.
- ▶ De verladingen, vervrachtingen en stapelingen werden geacht de voortgezette vaart op Bazel niet te onderbreken en omgekeerd van Bazel naar de uiterton bij de Nieuwe Waterweg.

Röntgens stoomradersleepschepen ter Rijnvaart borgden opvaart naar dienstregeling

4

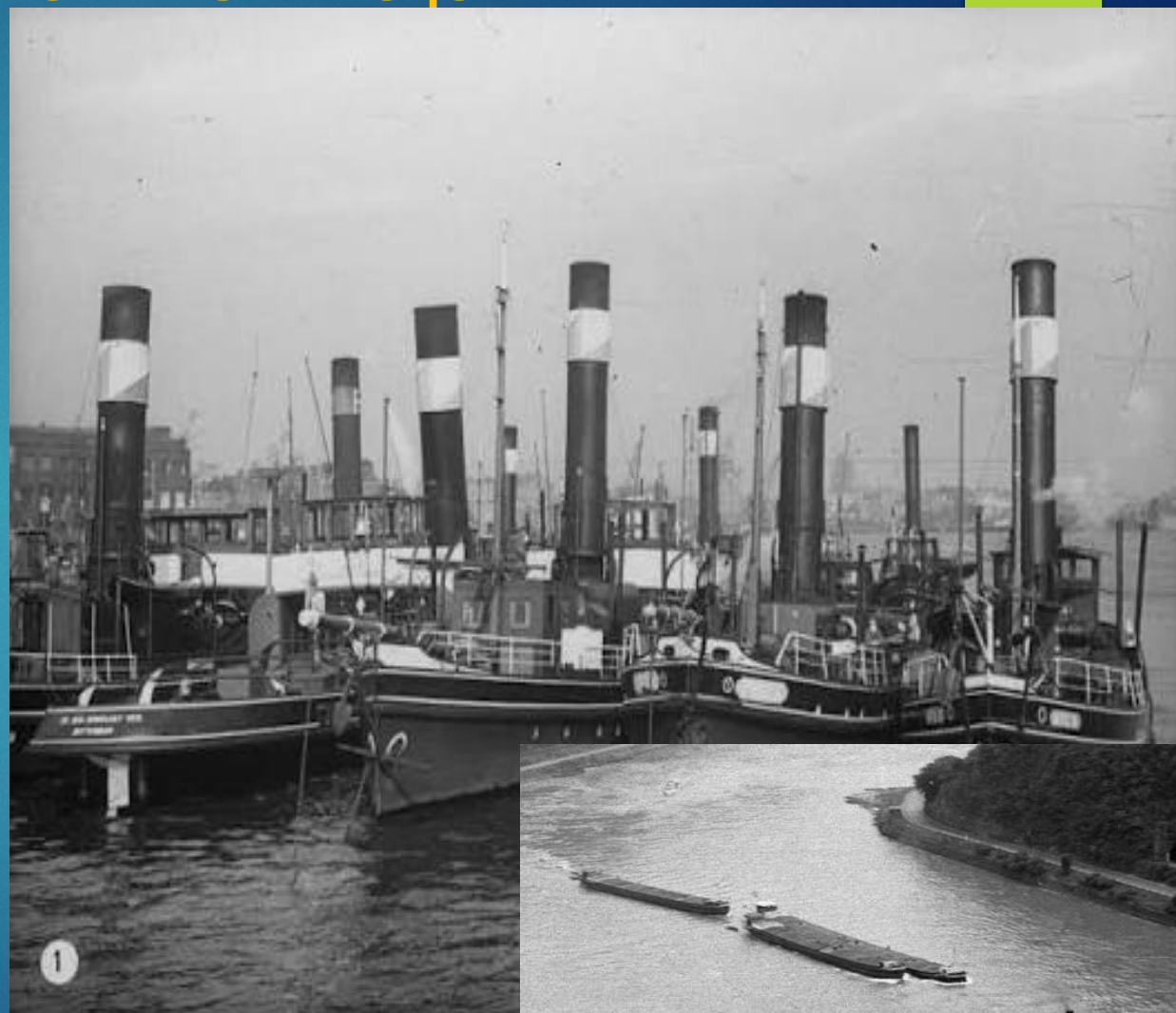

- ▶ Gerhard Moritz Röntgen (1795–1852) was een visionaire Nederlandse marineofficier en werktuigkundig ingenieur die een cruciale pioniersrol heeft gespeeld in de introductie van ijzeren stoomschepen en raderstoomboot-sleepvaart op de Rijn.
- ▶ De Rijnvaart was tevoren afhankelijk van gejaagde houtenzeilschepen en rivieraken die steeds paarden of mannen op de oeverpaden moesten bezigen met wisselingen bij kolken zoals de beruchte Lorelei.
- ▶ Röntgen bezigde ijzeren aken en sleepboten met geringe diepgang en grotere manoevrabiliteit in samenhang met de compound-stoommachine die weining kolen verbruikten met geringe bemanning.

Rijnvaartetablissementen op Fijenoord

5

- ▶ De reistijd van Rotterdam naar steden in het Ruhrgebied en Keulen werd gereduceerd van weken tot slechts enkele dagen.
- ▶ Het maakte de massale stroomopwaartse aanvoer van grondstoffen naar de opkomende Duitse industrieën mogelijk.
- ▶ Raderstoomsleepboten bleven tot diep in de 20e eeuw het vertrouwde en machtige gezicht van de internationale Rijnvaart, totdat ze uiteindelijk werden ingehaald door de scheepsschroef en dieselmotoren.
- ▶ Pincoffs zette deze synergie om in maatschappijen die opereerden als werkmaatschappijen. In het concern van de Rotterdamsche Handelsvereeniging

Rotterdams Rijnhaven op Feijenoord

6

- ▶ De Rijnhaven werd in eerste instantie gegraven als berghaven voor rijnschepen, voornamelijk voor in de winter als de rijnschepen door bevrozing van de bovenrivieren de Rijn niet konden opvaren.
- ▶ De aanleg duurde van 1887 tot 1895. In 1888 schreef de directeur van Gemeentewerken, Gerrit de Jongh, in een rapport echter dat het transitoverkeer in Rotterdam bleef toenemen en dat daarom de nieuwe Rijnhaven door uitdieping geschikt moest worden gemaakt voor de grootste zeeschepen.
- ▶ De Rijnhaven werd ene haven voor de overslag van massagoed 'op stroom'. De zeeschepen meerden aan boeien, los van de kade. Later verloor de Rijnhaven zijn overslagfunctie en werd het weer vooral een berghaven voor binnenvaartschepen.

Willemspoorbrug moet aansluiten op de Zuiderspoorweg na Moerdijk

7

- ▶ De Willemspoorbrug was een spoorbrug in de Nederlandse stad Rotterdam, die tussen 1877 en 1994 de Nieuwe Maas overspande met 5 overspanningen.
- ▶ De Willemspoorbrug is vervangen door de Willemspoortunnel.
- ▶ In 1855 werd een spoorlijn van Antwerpen over Roosendaal naar de haven van Moerdijk geopend.
- ▶ Dit was de Anvers – Rotterdam (Chemin de fer d'Anvers à Rotterdam), vanaf 1864 de Grand Central Belge, en deze had te Moerdijk het station Moerdijk AR (1855-1880).
- ▶ In 1863 volgde de spoorlijn van Breda naar de haven van Moerdijk. Deze eindigde bij station Moerdijk SS (1866-1928). Treinen werden via een stoomveer overgezet tot 1872. Toen was de Moerdijk-spoorbrug gereed.

De Rotterdamsche Handelsvereeniging

8

- ▶ De Rotterdamsche Handelsvereeniging (RHV) was een invloedrijk particulier havenbedrijf dat tussen 1872 en 1882 actief was in Rotterdam.
- ▶ De vereniging speelde een cruciale, transformerende rol in de geschiedenis van de Rotterdamse haven door de eerste grote 'sprong naar Zuid' te wagen.
- ▶ Desondanks staat de RHV historisch vooral bekend om een van de grootste fraudeschandalen uit de negentiende-eeuwse Nederlandse geschiedenis.
- ▶ Rotterdam slaat bijna failliet. Als hoofdschuldige wordt Pincoffs aangewezen omdat hij koophandelspapieren en toonderbewijzen vervalste. Maar de directeurs en commissarissen zijn grof nalatig geweest. Hun toezicht stelde niets voor en hun décharges evenzo.

Pincoffs kan als Jood zondebok zijn

9

- ▶ Rond 1870 was de Rotterdamse haven dringend toe aan modernisering en uitbreiding.
- ▶ Omdat het gemeentebestuur destijds aarzelde en geen geld overhad voor grootschalige projecten op de linker Maasoever, nam de zakenman en politicus Lodewijk Pincoffs het heft in eigen handen.
- ▶ Samen met een groep bankiers richtte hij in 1872 de RHV op met een startkapitaal van maar liefst 15 miljoen gulden.
- ▶ Het doel was: het aankopen, ontwikkelen en exploiteren van grootschalige nieuwe haventerreinen op het destijds grotendeels agrarische eiland Feijenoord, ten zuiden van de stad.
- ▶ Daarnaast investeerde de vereniging in belangrijke maritieme ondernemingen zoals de Nederlandsch-Amerikaansche Stoomvaart-Maatschappij (NASM, de latere Holland-Amerika Lijn). Pincoffs handelt doorgaans solitair.

Senator Pincoffs heeft overal relaties en komt in Brusselse en Haagse hofkringen

10

- ▶ Daardoor weet hij dat de grote mogendheden Centraal Afrika gaan verdelen ter kolonisatie.
- ▶ Het Congo-gebied zal vrijkomen.
- ▶ Pincoffs ontvangt de ontdekkingsreiziger Stanley die de Congoloopt cartografeert en op delfstoffen definieert.
- ▶ Als Pincoffs binnen de Congodelta een handelspost sticht, kan hij rekenen op steun zijdens Leopold II en Willem III.
- ▶ Dan moet hij wel effectieve bescherming bieden aan West-Europese ondernemers middels een openbare gewapende macht.
- ▶ Dan zal hij op een verdelingscongres op toewijzingen kunnen rekenen vanwege de Britten mits deze controle kunne uitoefenen.

De Afrikaansche Handelsvereeniging in Rotterdam

11

- ▶ Hij richt De Afrikaansche Handelsvereeniging (AHV) op. Een invloedrijke Nederlandse handelsmaatschappij gevestigd in Rotterdam.
- ▶ Die tussen 1869 en 1879 een grote rol speelde in de koloniale handel met kantoor Centraal-Afrika in de Congodelta bij de Bananarivier.
- ▶ De koloniale mogendheden gunnen deze AHV dan de interne soevereiniteit binnen haar handelsgebied rondom de nederzetting Boma.
- ▶ De maatschappij richtte zich specifiek op de handel met Centraal-Afrika, met name in de regio's Congo en Angola.
- ▶ Binnen tien jaar tijd bouwde de AHV een netwerk op van meer dan 40 handelsposten (factorijen) langs de Afrikaanse kust en landinwaarts.

www.booneshares.com

Nederland zal Afrika kunnen koloniseren zoals Leopold II Belgisch Congo na 1885

12

- ▶ De AHV ruilde Europese producten zoals katoen, kookgerei, sterke drank, geweren en buskruit tegen Afrikaanse natuurproducten.
- ▶ In het begin was palmolie het belangrijkste importproduct, later verschoof de focus naar rubber, kopal (hars) en ivoor.
- ▶ Wanneer men de Congoloopt beheerst zal dan exploitatie van delfstoffen kunnen geschieden.
- ▶ Maar dan Haag wenst juist geen Afrikaanse avonturen meer.
- ▶ Het wil de factorijen aan de kust van Guinee afstoten omdat het militaire botsingen ducht die het niet aan kan, zoals op Sumatra.

De AHV rendeert niet en de risico's zijn te groot voor investeringen

13

- ▶ Hoewel de onderneming aan de buitenkant zeer succesvol leek en Pincoffs een onaantastbare status genoot in Rotterdam, leed de Afrikaanse tak zware verliezen. Pincoffs bleef credietwaardig wegens relaties met Willem III en Leopold II.
- ▶ Om dit deficit te maskeren, hield Pincoffs er jarenlang een gemanipuleerde boekhouding op na waarin verliezen als winsten werden gepresenteerd.
- ▶ Hij sluisde bovendien miljoenen guldens door van zijn andere onderneming, de Rotterdamsche Handelsvereniging (RHV), om de gaten te dichten.
- ▶ In 1879 ontdekte de bankier Marten Mees de grootschalige fraude, waarna de AHV met miljoenen guldens schuld failliet ging.
- ▶ Verschillende Rotterdamse banken en investeerders leden gigantische verliezen. Om aan een gevangenisstraf te ontkomen, vluchtte Lodewijk Pincoffs halsoverkop naar New York.

Strafvervolging van Pincoffs compromittant voor Willem III en Leopold II

14

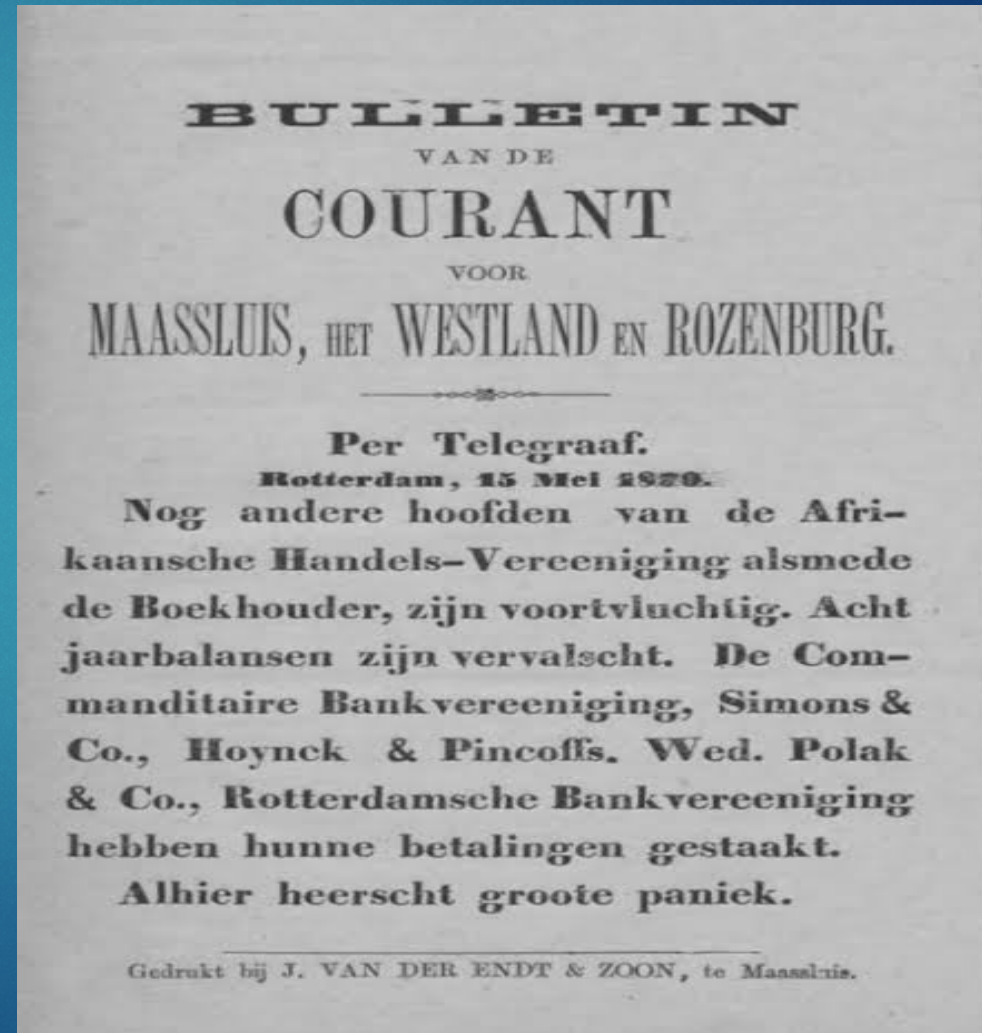
- ▶ De deelneming van de twee huizen aan de AHV-activiteiten zal bij een openbare vervolging bij de Hoge Raad uitkomen.
- ▶ En ook dat deze activiteiten strijdig waren met het koloniale beleid in Het Verre Oosten zoals in de Tweede Kamer afgekaart.
- ▶ Juist daarom koos Whitehall voor de VOC-constructie bij de AHV.
- ▶ De AHV was een private vennootschap en haar handelingen waren niet toerekenbaar aan de staat.
- ▶ Maar zou dat voor andere mogendheden acceptabel zijn? Duitsland kwam met dergelijke constructies niet weg in het Carolinen-conflict met Spanje dat al decennia speelde.

Als Pincoffs tegenspraak zou bieden zou deze betrokkenheid openbaar worden

15

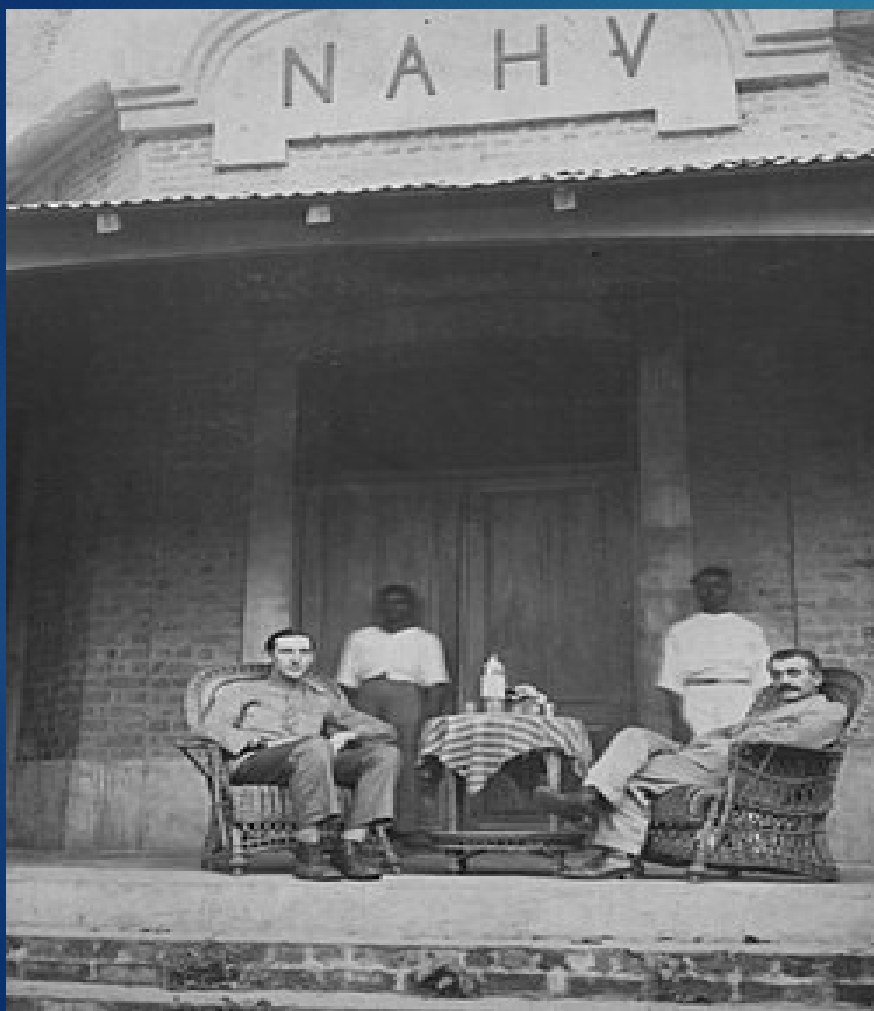
Er was met de USA geen uitleveringsverdrag met Nederland. De USA leverde vreemdelingen verdragsloos uit.

Nederland vroeg er niet om. Berichten dat machtige vrienden (Pincoffs was lid van de Eerste Kamer en bevriend met de burgemeester) hem de hand boven het hoofd hielden of hielpen ontsnappen, deden destijds wel de ronde in Rotterdamse spotprenten en roddels. De Hoge Raad deed bij verstek de zaak af.

Doorstart van de NAHV

16

- ▶ De Nieuwe Afrikaansche Handels-Vennootschap N.V. (NAHV) was een Nederlandse onderneming gevestigd in Rotterdam die handel dreef met Centraal-Afrika. De handelsonderneming werd oHet bedrijf was de opvolger van de door Kerdijk & Pincoffs in 1869 opgerichte Afrikaansche Handelsvereeniging (AHV). I
- ▶ In 1890 bezat de NAHV 75 factorijen in Afrika. Na een verslechtering in 1893 in de relatie tussen het bedrijf en de Kongo-Vrijstaat breidde de NAHV haar activiteiten uit naar Franse en Portugese gebieden.
- ▶ Ook ging de NAHV samenwerkingsverbanden aan met onder andere de Compagnie du Kasai en de Compagnie du Lobay. In 1937 had de onderneming zeven katoenfabrieken in Congo.
- ▶ De NAHV bleef actief in Belgisch-Congo tot 1955pgericht in 1880 en bleef bestaan tot 1982.

Teruglevering Pincoffs is niet mogelijk

17

- ▶ De Angelsaksen erkennen verstekbeslissingen niet
- ▶ Daarom zal Washington nooit uitleveren voor de eindbeslissing van de Hoge Raad: acht jaar gevangenisstraf wegens oplichting en valsheid in geschrifte, terwijl het arrest ook geen data-retentie oplevert.
- ▶ De opluchting bij de Rotterdamse notabiliteit is groot. Ook al zaten ze in RHV of ARV, Justitie zal ze nooit iets kunnen maken.
- ▶ Aldus Marten Mees, een van de commissarissen. Met onder anderen Lodewijk Pincoffs behoorde Mees tot de kern van een groep zakenlieden die veel initiatieven in Rotterdam ontplooiden. Mees stond aan de wieg van de Rotterdamsche Bank, die uiteindelijk zou opgaan in ABN AMRO.
- ▶ Ook bij een andere voorganger van deze bank - de Amsterdamsche Bank - was Mees enkele jaren later betrokken, zij het niet als initiatiefnemer. Bij de voorbereiding en oprichting van de Holland-Amerika Lijn had hij een leidende rol. Tot aan zijn dood in 1917 was hij president-commissaris

Rol Hoofdcommissaris Cardinaal

18

- ▶ Als hoofdcommissaris van de Rotterdamse politie stond Cornelis Cardinaal tijdens de beruchte Pincoffs-affaire in mei 1879 onder zware politieke en maatschappelijke druk. Zijn betrokkenheid was niet crimineel, maar puur operationeel en controlerend. Hem en zijn korps werd destijds ernstig verzuim aangerekend.
- ▶ Pincoffs bleek vervolgbaar en bewijsbaar met derden voor miljoenen guldens te hebben gefraudeerd met zijn handelsondernemingen.
- ▶ Vlak voordat justitie en de Rotterdamse politie hem konden arresteren, vluchtte Pincoffs met zijn gezin via België en Frankrijk naar de Verenigde Staten. Hij was gewaarschuwd en ook dat Washington nooit zou terugleveren.
- ▶ Cardinaal volgde Pincoffs naar New York. Wat deed hij daar en waarom schakelde hij de consul niet in?

Boedelveiling Pincoffs publiek spektakel

19

- ▶ Veel investeerders, zowel bedrijven als particulieren, zijn in één klap hun geld kwijt. Diverse Rotterdamse firma's staan op omvallen. De commotie en speculaties over de verdwenen 6 miljoen van Pincoffs houden tijden lang aan.
- ▶ Daarnaast is er ook veel leedvermaak zoals blijkt uit diverse spotprenten die in de pers verschijnen. De wildste ideeën over Pincoffs en zijn ontvreemde geld doen de ronde. In werkelijkheid leeft hij in de Verenigde Staten een eenvoudig leven als sigarenhandelaar.
- ▶ Het verdwenen geld komt nooit meer boven tafel. Ook niet uit de kluis die in 2007 bij een verbouwing van Pincoffs voormalige kantoor aan de Stieltjesstraat wordt opgebroken door meesterkraker Wim van den Hoogen. Hierin treft men alleen een oude tabakspijp en een thermostaat uit 1873.

Leopold II blijft handel drijven met Boma en importeren via het Eindhovens Bels Lijntje

20

- ▶ De handelsfactorijen AHV worden gebezigd door Leopold via de vereniging voor de studie van Centraal Afrika
- ▶ Deze importeert goederen via de Boma-vestiging naar België en vandaar via een “Bels lijntje” naar Rotterdam over Eindhoven
- ▶ Deze importen zijn strijdig met de handelspolitiek van Den Haag
- ▶ Maar omdat hier een Koning handel drijft neemt men immuniteit van jurisdictie aan
- ▶ Tot in juli 1916 zal het Belze lijntje deze goederen importeren

